

Тувинонал
республика
библиотекка
им. А. С. Пушкина

Республиканың иштетел-политиктиг солуну

Солун 1925

Чылдын
август 31-де
үнүп эгелээн

ШЫН

№ 69 (15289)

1994 чылдын

апрель 27, среда

Солунга ач салгав шага 21.00. ++Салар өртөө 60 рубль.

Россия Федерациязының Чазанда

ТЫВАГА ДУЗАЛААРЫНЫҢ АЙТЫРЫН ЧУГААЛАШКАН

Бо чылдың март айда Россия Федерациязының Чазак комиссиязының төлөөлери бистин республиканың барык бүгү кожунунарына чедип, ында чоңуң амьдырал байдалы-биле таныжып чораннар. Оларның арасында чоңуң социал камгалалының, кадык камгалалының, саң-хөөнүң, капитал тудуңуң болгаш өске-даа адырларның ажылын харыялаар удуртукчулар бар. Ук комиссияның кежигүннери Тыва Республиканың кожунунарына чоруп турганын үезинде ында байдалдар-биле ханы таныжылганын кылгаш, ол бүгүң дугайы Россия Федерациязының Чазанга барып ил-көөнер.

Чызын Көдөө ажыл-агый болгаш аш-чем яамызының, Федералдыг күү-секчи эрге-чагырганың төп органның удуртукчуларының оралакчылары, Россия Федерациязының Чазаның Аппаратының хары-салгалы өске-даа ажылдакчылары ол чөвүлел хуралдын ажылына киришкен.

Чөвүлел хуралга Тыва Республиканы Президентизи Ш. Д. Ооржак, оралакчы президент А. А. Мельников, Россия Федерациязының Чазандан А. И. Любанов, В. Н. Хлыстун, В. М. Колесников, В. Ф. Березин, М. Ю. Юсупов, Х. Х. Бокор, С. А. Королев, О. Н. Сосковец олар санал бергеннер.

Тыва Республикага чоруп чоран комиссияның материалдарындан алгаш көөргө, тус черде социал адырда ажыл-хөректинин, амгы ажылдап турар кадык камгалалды, улус өөредилгезинин, эртемнин, культураның албан черлерин акшаландыра талазы-биле 1994 чылда Тыва Республиканың бюджетин тургузарының байдалы дүкка бердешкинин бол-дурун Тыва Республиканы чоруп турган чүве чугаалааннар айткан. Ынчангаш Россияның Саң-хөө яамызына (С. К. Дубинин) Тыва Республиканың Чаза-биле кадык ТР-ниң 1994 чылда бюджетин тургузар талазы-биле немелде санаашкынарны чорударын, аңаа со-

циал адырның объектилерин акшаландыраарының талазы-биле саналдарын 1994 чылдын май 1-ге чедир Россия Федерациязының Чазанга кирип кээрин дааскан. Ол ышкаш бо чылдың 1 кварталда социал адырны акшаландыраарына болдунган өредерини төлөөри-биле Тыва Республикага саң-хөө дуза-зын чедирери ында көрдүнгөн.

Россия Федерациязының Президентизи 1993 чылдын декабрь 10-да үндүргени № 2122 Чарлыгына үндешилээш, уруг бурзунга ай санында тыпсыр пособиени төлөөр кылдыр 1994 чылдын бюджетин киирерин Россияны Саң-хөө яамызына болгаш Социал камгалал яамызына дааскан. Кызыл ЦЭС-тин талазы-биле акшаландыраарына чигелделгил ил-вестияны чөвүлелдин, федералдыг бюджеттин болгаш «Россияның ЕЭС» болгаш «Красноярскэнерго» акционер илтилеринин акша-хөректинин болгаш инвестиция фондунун кириш-тирерин көргөн. Ол акшаландыраарының Кызыл ЦЭС-тин 15-ки көтөл аргаларын 1994 чылда ажылдак-кыриерин хандыраар.

Россия Федерациязының үстүнде ады үнген яамы-лар болгаш ведомстволары Тыва Республиканың Чаза-биле кадык ол (А. А. Мельников) кадык ол (А. А. Мельников) ажылдак кииреринин гра-

фигин тургузул, оларны акшаландыраарының талазы-биле саналдарын 1994 чылдын май 1-ге чедир Россия Федерациязының Чазанга кирип кээрин дааскан. Кызыл ЦЭС-тин тудуунун чоруп турарының, Ак-Довурак хоорайда ТЭЦ-ке болган аварияның уржуктары чылдап талазы-биле акшаландыраары чоруп турарын Россия Федерациязының Чазаның оперативтик айтырыглар талазы-биле комиссиязының ийни кварталда хуралды чугаалажып көөрүн болгаш херек апарган таварында ол айтырыгларын Россия Федерациязының Чазаның 1994-1995 чылдары кыжына белеткек талазы-биле доктаалының төлө-вилегин киирерин дааскан. «Тыва нефть» продукт-күрүне бугурулгезинне 1993 чылдагы өрүн дуглаары-биле ол айтырыгын ийни кварталда көөрүн Россияны Саң-хөө яамызына Россияны Оттулар чүд болгаш энергия яамызы-биле болгаш Тыва Республиканың Чаза-биле кадык шийтирлеп көөрүн дааскан. Кызылдың хой кежинден тон даараар фабрикаданда акылдары доозарына бол-гаш оон бир эвэлчэн 1994 чылда ажылдак киирерини аңаа чигелделгил ил-вестияны чөвүлелдин тускай-лап бээр дугайында саналдарын Чазак комиссиязын-га киирерин Россияны Экономика яамызына (Я. М. Уринсон), Саң-хөө яамы-

Тывага чоруп чоран комиссияның кежигүннери үндүрген түндүккөргө үндешилээш, Россия Федерациязының Чазак Даргазының бири оралакчызы О. Н. Сосковец чөвүлел хуралын эрттирген. Хуралдын айтыры — социал адырда ажыл-хөректинин байдалы болгаш Тыва Республиканың 1994 чылда бюджетин тургузарының дугайында. Россия Федерациязының Чазак Даргазының бири оралакчызы О. Н. Сосковецке болган хуралга Тыва Республиканың Президентизи Ш. Д. Ооржак, оралакчы президент А. А. Мельников, республиканың саң-хөө сайды Г. А. Салчак киришкен. Россия Федера-

циязының Көдөө ажыл-агый болгаш аш-чем яамызының, Федералдыг күү-секчи эрге-чагырганың төп органның удуртукчуларының оралакчылары, Россия Федерациязының Чазаның Аппаратының хары-салгалы өске-даа ажылдакчылары ол чөвүлел хуралдын ажылына киришкен.

Россия Федерациязының үстүнде ады үнген яамы-лар болгаш ведомстволары Тыва Республиканың Чаза-биле кадык ол (А. А. Мельников) кадык ол (А. А. Мельников) ажылдак кииреринин гра-

фигин тургузул, оларны акшаландыраарының талазы-биле саналдарын 1994 чылдын май 1-ге чедир Россия Федерациязының Чазанга кирип кээрин дааскан. Кызыл ЦЭС-тин тудуунун чоруп турарының, Ак-Довурак хоорайда ТЭЦ-ке болган аварияның уржуктары чылдап талазы-биле акшаландыраары чоруп турарын Россия Федерациязының Чазаның оперативтик айтырыглар талазы-биле комиссиязының ийни кварталда хуралды чугаалажып көөрүн болгаш херек апарган таварында ол айтырыгларын Россия Федерациязының Чазаның 1994-1995 чылдары кыжына белеткек талазы-биле доктаалының төлө-вилегин киирерин дааскан. «Тыва нефть» продукт-күрүне бугурулгезинне 1993 чылдагы өрүн дуглаары-биле ол айтырыгын ийни кварталда көөрүн Россияны Саң-хөө яамызына Россияны Оттулар чүд болгаш энергия яамызы-биле болгаш Тыва Республиканың Чаза-биле кадык шийтирлеп көөрүн дааскан. Кызылдың хой кежинден тон даараар фабрикаданда акылдары доозарына бол-гаш оон бир эвэлчэн 1994 чылда ажылдак киирерини аңаа чигелделгил ил-вестияны чөвүлелдин тускай-лап бээр дугайында саналдарын Чазак комиссиязын-га киирерин Россияны Экономика яамызына (Я. М. Уринсон), Саң-хөө яамы-

за болгаш өскелерге-даа дааскан. Россия Федерациязының Чазаның комиссиязының 1994 чылдың февраль 15-теги № 3 шийтиринде Кызыл-Москва арасына дорт рейти организаастаарына Тываның авиабугурулгезинге ЯК-42 самолету салып алдырына акша-хөректини тускайлап дугайында айты-рынын Россияны Транспорт яамызы күүсеттирин ол хуралга демделген болгаш ол шийтирин хажык чока күүсеттерин Россияны Тран-спорт яамызындан негезн.

Ол ышкаш дорт соругла-ры федералдыг програм-маларны күүсеттерин Тыва Республикага акша-хөректини тускайлап бээр, социал-культура адырның мате-риал-техниктиг базазын быжылгаар талазы-биле бири эвэлчегин хемчеглерин акшаландыраарына түптүк үндешилерден Тыва Респуб-ликага акша-хөректини тус-кайлап бээрин дугайында айтырыгын чугаалажып көөрүн Россияны Экономика яамызына, Кадык камгалал яамызына, Социал камгалал яамызына, Культура яамызына дааскан. 1994 чылда республикага хой ажылын, иви ажылын болгаш сарык ажылын хө-ректинин, оларның мате-риал-техниктиг базазын быжылгаарына болгаш олардыл ажаар мал ажылының акшаландыраары социал-амыралдык бай-далдарын экижидерине ак-

ша-хөректини тускайлап бээрин дугайында айты-рынын Тыва Республиканың Чаза-биле кады чугаалажып көөрүн Россияны Көдөө ажыл-агый, Экономика, Саң-хөө, Националдар арасында харылаалар яамыларына дааскан. Эмнери болгаш эмнелге черлеринге дерилгелери эм-нелге-профилактика черле-ринге, Тыва Республиканың социал камгалал албан чер-леринге чорудуп бээрин дугайында айтырыгын чуга-алажып көөрүн Россия Феде-рациязының Чазаның чанын-да Делегация гуманитарлыг болгаш техниктиг дузазын талазы-биле комиссиязына дааскан. Россияны Националдар талазы-биле яамызының Тыва Республикага акша-хөректини тускайлап бээр, социал-культура адырның мате-риал-техниктиг базазын быжылгаар талазы-биле бири эвэлчегин хемчеглерин акшаландыраарына түптүк үндешилерден Тыва Респуб-ликага акша-хөректини тус-кайлап бээрин дугайында айтырыгын чугаалажып көөрүн Россияны Экономика яамызына, Кадык камгалал яамызына, Социал камгалал яамызына, Культура яамызына дааскан. 1994 чылда республикага хой ажылын, иви ажылын болгаш сарык ажылын хө-ректинин, оларның мате-риал-техниктиг базазын быжылгаарына болгаш олардыл ажаар мал ажылының акшаландыраары социал-амыралдык бай-далдарын экижидерине ак-

шак-хөректини тускайлап бээрин дугайында айты-рынын Тыва Республиканың Чаза-биле кады чугаалажып көөрүн Россияны Көдөө ажыл-агый, Экономика, Саң-хөө, Националдар арасында харылаалар яамыларына дааскан. Эмнери болгаш эмнелге черлеринге дерилгелери эм-нелге-профилактика черле-ринге, Тыва Республиканың социал камгалал албан чер-леринге чорудуп бээрин дугайында айтырыгын чуга-алажып көөрүн Россия Феде-рациязының Чазаның чанын-да Делегация гуманитарлыг болгаш техниктиг дузазын талазы-биле комиссиязына дааскан. Россияны Националдар талазы-биле яамызының Тыва Республикага акша-хөректини тускайлап бээр, социал-культура адырның мате-риал-техниктиг базазын быжылгаар талазы-биле бири эвэлчегин хемчеглерин акшаландыраарына түптүк үндешилерден Тыва Респуб-ликага акша-хөректини тус-кайлап бээрин дугайында айтырыгын чугаалажып көөрүн Россияны Экономика яамызына, Кадык камгалал яамызына, Социал камгалал яамызына, Культура яамызына дааскан. 1994 чылда республикага хой ажылын, иви ажылын болгаш сарык ажылын хө-ректинин, оларның мате-риал-техниктиг базазын быжылгаарына болгаш олардыл ажаар мал ажылының акшаландыраары социал-амыралдык бай-далдарын экижидерине ак-

Биче бүдүрүлгедө

ДАРЫЙ ШИИТПИРЛЭЭР

Эрзин кожунуң көдөө ажыл-агый өргелелин мурун-да районун агроулетуң каттыжылгыны деп адан тур-да, кожунуң совхозтарың акша-хөректини-биле Кы-зылдың сүт заводуң филиалын Эрзин суурга 1991 чылда тудуп тургускан турган. Ынчанга совхозтарын дөрт сүт-бараан фермалары-ның саткан сүдүн ол филиалга дужаап турган. Ол сүтү аңаа болбаазырадын, сметана, саржак, быштак, тарак кылып, чалаа сүтү чога садып-саарып, боттарыстың бүдүрген продукциястың ачы-дузазын чоңа чедирин кеддиңис. Ол филиалга 6 кижи ажылдап турган. Кызылдың сүт заводуң талазындан ринктуң кадык-берге үезинге шылдашпай, акша-хөректин чоңуңдан филиалга кадык-даа дуза кадарындан ойталап хандырган. Ынчалза-даа ол черин ол олчаан хаап кааптар эвес, 1992 чылда ону көдөө ажыл-агый өргелелин-биле чугаалажып, биче бүдү-рүлге кылгаш, коллективтин акыл-агыйларын бүдү-рген сүдүн хүлээп ач, ону болбаазырадын, чоңа садып турган бис. Ону оң ыңай хөгжүдүп сайзырадыры-биле банкыдан 1 млн. рубль чээли адыр дугайында документтерини кылдыртып алгаш, баарымыска банк эргелекчизи А. К. Самдан «Сидер аңаа ажылдап тургундарда силерге чээли бербес мен» дээш акша бербээн.

Ынды-даа болза, бистер акыл-агыйларын сүдүн хү-лээп ач, акылдыкты уламчылап ажылдап турдувус. Тускай садыгын ажылдып алгаш, сүт, сметана, ийи чүдү быштакты (шөйер, борбак), таракты аңаа садып турганы-мысты чоң билдир. Сүтү тырткаш, сметаналап, тырткан сүтүн артыңчызын хойтантааш, оон тыва арганын кылып, садып-саржандымыс-даа. Ол тырткан сүдүвүстү ар-тыңчызын төгөргө харааданчы боорга, тыва арагадан аң-гыда, аарыны чыда кылып турган.

Алды кижи составыг коллектив дузалал ажыл-агыйны-га хаванырны азырап өстүрүп, сүт артыңчызы-биле олар-ың чөмөргүн, оон херимини иштине картофельди тарып турган. Хаваа эңдинден манчы-хуужуур кылып, чоңа садып-даа турдувус-ла. Чоорту акылчандыкка акша-шалык, коллективтин акыл-агыйларга сүт өртөө төлөөр ачыла чок болганындан, эртен күзүн ол биче бүдүрүлгезини хаар ужурга таварышкан. Ам бо хүнерде «Мөрөн» коллективтин акыл-агыйга 2,5 млн. рубль өрлөп болуп арткан бис.

Ону төлөп бээр-биле бодумуң хуумда тудуп алган, чурттан орган бажымыны садып ужурга таварыштым. Ол бажымыны бир албан черинге садып-биле дугуржуп алдым. Оон өртөө-биле ол акыл-агый-биле үзе санажыр мен.

Бир эвес болбаазырадыр продукция бар болза, ону ам-даа ажылдадып болур бис. Ол биче бүдүрүлгезин ам-гы үезде кожунуң көдөө ажыл-агый өргелелин эрге-аниде турар. Оң дерик-хөректелдери бүдү-бүрүн бар. Ынды-даа болза, сонгаларың шилдерин бускаш, одал-га системаның моторун оорлап апарган. Өске хөректел-дери оорлап апарар ирги бис дээш сонгаларыңа бодум-нуң шүдүлүндө демир-биле хана-карактар кылдыртыр ужурга база таварыштым.

Өт-бүлелиң, уруг-дарыгың болганында акыл чок оорар эвес, Ленин аттыг коллективтиг акыл-агыйның төрүү хойлуг малчыны Васильи Лусананың аалына сакманчы-лап кыштадымыс. Сакманчы улус хой төрүн турда, хура-ганнар 45 хонук чедерге хойжуга оларны хүлээдин бээр чүве-дир. Ынчангаш хураганарымысты хүлээдин бериш-тиңис. Ам акыл чок бис.

Сөөлү үезде уругларымыстың компенсация акшазын алыр аргамыс чок болду. Чүгле школада өөриниң турар уругларымыска акша төлөп берип турар. Өске уруглары-мыска кайы чөп ол компенсация акшазын төлөп бээрн база билдинмес.

Бир эвес ол бүдүрүлгени каттап акылдаар дээр болза, ында мээң өөредип каан-даа улдузум бар. Ынчангаш ол биче бүдүрүлгениң салым-хуузуң дарый шийтирлээри кожунуң көдөө ажыл-агый өргелелинден негетинини тур-ар.

Эрзин кожуну. Дидим-оол СААЯ.

ИЗИГ БАЙЫРНЫ ДАМЧЫТКАН

Тывага үш хонук иштинде Тибеттин Төп чагырганың культура болгаш шажын сайдыг дээри Калон Калы-санг, Изи, он-биле кадык шажын акылдакчызы Гин-лей база Москвада Тибеттин культура болгаш информ-ация тевүнүң харысалгалы секретари дээри Тапи ал-дап чоран. Апрель 22-де Кызылга укуп келгенин эртенде олар Тес-Хем ко-жунуңун чоруп Самгалдайга чон-биле ужурашкан. Аал-чылары Дээди Хуралдын Даргазы К. А. Бичделей, ДХ-ның комитет даргазы Г. С.-М. Иргит үдөп чоран. 225 чыл мурунда Сама-галдайга турган хүрээни

чоокта чаа катан хевирлеп тургускан, ону аалчылар со-нуурган болгаш аңаа олар шажынчылар-биле ужура-жып, мөргүл номчаан. Ол ышкаш 14-кү ыдыктыг Да-лай-ламань төлөөлери Са-магалдай пиклазының муз-еин аажок сонугураан. Олар-га 200 чыл бурунгаар Сама-галдайның кадыг турганың музейде көрүскен кончуг солун болган. Улуг-хунде аалчылар Кы-зылда хем ол чарында ху-рээге ужуражылгаларын эр-тирип, анык ламалар арт-гаш удаас Индияге өөр-ө-нүн чоруп өөреникчилер-биле чугааны чоруткан. Далай-ламань төлөөлери

Тыва Республиканың Чазаның акылдакчылары бол-гаш парламент кежигүнери-биле ужуражылгаларга Ти-бетте бөгүң байдалы чуга-лаан. Республиканың удуртулазы-биле ужура-жылга үезинде бо чылдың август айда Ылдыңтыг бис-тиң 14-кү Далай-ламань бис-тиң республикага чалап бо-лудуң дугайында чугаа болган. Ындыг арга тургу-ска бээрине идеялар апар бис.

Тибеттен аалчылар Кызыл-га студенттер, өртемденер, журналистер-биле ужураш-кылаан. Ол ужуражылгалар үезинде бистин улус Тибет-те нарын байдалды, тибет чоңунуң амьдыралының дуга-йында хойну билип алганнар. Аалчылар Тывага кээри-ниң мурунда Калмыкияга база чоран. Биске бодаар-дар кылдыңып турар. Чи-жээ, чоокта чаа аңаа Тибет-тин идеязы болуп эрген, ында Тибеттин аңгычтериниң иштетилеи ажылдап турар.

Конкурс эрткен ТАРААМ ТУРДА ТОДУГ-ЛА МЕН

Улуг-Хем кожунуң Арыг-Важы суурга «Тара-рам турда тодуг-ла мен» деп конкурс болуп эрткен. Суурчун чурттагы чоңунуң ийни хуралы болган сонда элээн орайтай-даа берген болза, улаштыр бо конкурс-ту эрттиреринге совхоз директору Н. Х. Уштулаң база суур чагырганының акылдакчылары Л. Х. Дор-жюла, О. С. Донгак олар идепкейли кирип, кежээни билдирип удуртуп эр-тирерген.

Конкурстуң эң-не солун, каттырчыг номерлерин маңа айткысалдым. Оларга Суван-оолдарның өг-бүлө-зин күүсеткени «Дагаала-рым» деп ыры, «Тараа» деп таңыс-сам, кожамыктары,

хоочун башкы Надежда Та-нованың бодунуң чогааткан күүсеткени шүдүктери, че-чен чугаалары, комбайнер Кара-оол Туматтың «Тараа» деп шүлүү, дошудуур-биле үдөп күүсеткен кожамыкты-ры, аныктар Алестина Доспан, Светлана Севзон-оол оларны «Өрге, күске» деп басыны күүсеткени хамааржыр. Мен бодумуң чогаатканым «Тывам черле тараалыг» деп шүлүмүңү ба-за «Көк-Чыраа» деп кожа-мыкты күүсеткен мен. Шко-лада музыка башкызы Хей-мер-оол Тыргы-Кара кон-курстуң үдөлгезин чедим-лей чоруткан.

Наталья ДУГУР, Улуг-Хем кожуну.

Чер, ооң ажылдалы

ры, курга дүшкен бүрүлөр тапталгаш, ирээш, иринди, оон чоорту кара хөрүчү шилчир. Ынчангаш азын аргалык-ла болза бок ашпап тургаш, сиңерини, дүшкөн, бүрүлдерин хары-лаа хөр-зүңгө хөп каары чүгула.

Арга иштинги хөрзүңүнүң эки болур чылдагыны чылы-чылы-биле дүшкөн бүрүлөр, өвт-сиген артыңчылары ирээш, ириндиге, оон чоор-ту кара хөрүчү шилчир чылдагыны мында. Оон ыңай чыл бүрүде чаш ыяш тура сокпай, чирбейлерни чүге тарып өстүрүп болба-зы, чирбейлерни чылыг-сугта дазылдандыргаш та-рыгыра харын онза ыяш оон үнер, чарыгдал база чок бо-лур.

Бо-ла бугу чөмөштин бум-дөмөлдөрүн илтилер тыптар, иринди дээрле-ле ямы-бүрү өвт-сиген артыңчыла-

БИЛИП АЛЫР, АЖЫГЛААР

Черле сөөлүг үеде көрүп чоруурга бистин тыва ки-жиңер, ылангы бистин бо өвүрдө, чер культуразын, оон акылдаптын эки-ле бил-бес, оон ажынын үнелес акыл-агыйың эвес чүдүлөр бар. Дорту-биле чугаалаарга, акылдап билбес, чалгаа-чыл бис ийин. Хөрзүн деп чүл? Чөмөштин бумдөл гүмүс деп чүл деп чүвени орта билбес, ону сайзыратпас-тыр бис.

Көрүп чоруурга суур ча-гайыкдарымыз ол дикшеп, эжен өнмөжок чаш ыяштарны арылгандан кайы хамаанчон-ка тура каскаш, кандыг-даа чөмөштинде чоңка курга хөрзүңгө хөп кааш, оон үргүлчү сугтары ажаа-вастың түнелинде, ха-йыраан ол чаш ыяштар чыл

чок болур болза-ла, үнүш үнүш, ыңчангаш мону чу-гула сагыр ужурулуг. Хөрзүн холун эрттир хоюг эвес, үл-дүңгей болуп журулуг, а-зында агаарлыг холун эр-тир илтирелер сугтарың каарга база аразына агаар чок боор, өйт-тап хөмчөөлүг сугтарар, чөмөштин бумдөл-дөр кара хөрзүн, иринди, өдөк, хүл дөң ыпшак азы минералдыг чөмөштинде—азот, фосфор, калий — эң кол чөмөштиндигелер ол, оон ыңай микроөмөштиндигелер — калийи, магний, демир дөң ыпшак оон-да өске чөмөштиндигелер эргөжөк чүгула.

Бо-ла бугу чөмөштин бум-дөмөлдөрүн илтилер тыптар, иринди дээрле-ле ямы-бүрү өвт-сиген артыңчыла-

ЧЕР, ООҢ АЖЫГЛАЛЫ

ры, курга дүшкен бүрүлөр тапталгаш, ирээш, иринди, оон чоорту кара хөрүчү шилчир. Ынчангаш азын аргалык-ла болза бок ашпап тургаш, сиңерини, дүшкөн, бүрүлдерин хары-лаа хөр-зүңгө хөп каары чүгула.

Арга иштинги хөрзүңүнүң эки болур чылдагыны чылы-чылы-биле дүшкөн бүрүлөр, өвт-сиген артыңчылары ирээш, ириндиге, оон чоор-ту кара хөрүчү шилчир чылдагыны мында. Оон ыңай чыл бүрүде чаш ыяш тура сокпай, чирбейлерни чүге тарып өстүрүп болба-зы, чирбейлерни чылыг-сугта дазылдандыргаш та-рыгыра харын онза ыяш оон үнер, чарыгдал база чок бо-лур.

Бо-ла бугу чөмөштин бум-дөмөлдөрүн илтилер тыптар, иринди дээрле-ле ямы-бүрү өвт-сиген артыңчыла-

Көшкөн-оол КАРА-МОН-ГУШ, Өвүр кожуну.

Ак-Даш, Арыскан, Шанчы, Ишти-Хем, Ийи-Тал, Успенка, Чал-Кежиг, Ырбан суурларың чагыргалары тургузар дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

1994 чылдың апрель 22. № 150. Кызыл хоорай. Сүт-Хөл, Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Чеди-Хөл, Таңды, Тожу кожунуңуң чагыргалары тургустунган чагырга черлериниң штаттыг единицаларын тускайлаар болгаш оларның акшаландыраарына акша-хөректиниң куули-биле, оон хөмчөөлүгө дүүш-түр бээрин 1994 чылдың май 1-ге чедир шийтир-лээр. Ш. ООРЖАК.

Кожууннардан медээлер

Бистиң тускай корреспон-дентилеривис дыңнадып тур

Барыин-Хемчик

ТАРЫЛГАЖЕ БАШТАЙ КИРГЕН

Барыин-Хемчик кожунда «Хемчик» акыл-агый бүдүрүлге кооперативиниң тараалы бар чылдыг баскы хову ажылдарына ханымчалык белеткен. Ынчангаш кожунда өске акыл-агыйлардан баштай-ла хову-шөлдөргө үлүккен. Каш хонукта 400 га чер-тин шылган бээр. Бо акылга «Т-150» маркылы тракторун башкарыкчылар турган болгаш, Дадар-оол Донгак шылгараан. Ам механизаторлар тараа шө-лүн чардырып кирипкен. Чер чардырып турар алды трактор үш хонук иштинде 70 аягы га черни чарды-рып. Бо акылды олар Вла-димир Сааян «Берт-Ой» кооперативинде алган шө-лүнде кылып турар. Борга акылды дооскап, механиз-аторлар өске кооперативтер-нин чери чарып бээр. Бо чылдын кооператив бугузу тараа, сиген шөлдөрдүн аң-гыты алгалааннар.

Барлык хөмчиг суун ко-жунда суг акыл-агый чери Барлыктын сугтарыга ка-налыңды бадырган, сугта-чыларын акылга база эге-лөөн.

ӨШКҮ КЫРГЫЛДАЗЫ

Кожуунуң акыл-агыйла-рында өшкү кыргыздазы дооступ турар. «Хөндөлө» бүдүрүлге кооперативтер кат-тыжымында алды кодан-да өшкүнү суурда хойни-ти организаациялары барык үш хүн иштинде кыргын дооскан. Кара-оол Солн, Сергей Ооржак болгаш өске-даа малчыларның өш-күзүңгө дүгү эки болган. «Алдын-Булак» бүдүрүлге кооперативиниң дөрт кодан өшкүзүн шөфчлөр база кыска хуусаада кыргын.

ШЫНАРЛЫГ УРЕЗИН-БЕДИК ДУЖУТ

ХООЙЛУНУ САГЫВЫШААН

Россия Федерациясынын Чесовенти Куттерине артып чыгылган дугулуна шерг албанын...

эвези эвес херектери киниге. Оларнын нияти саны 164, а күсүк келдиртиники...

айтааралды торудары саны Б. Кудерке дааска...

1966-1975 чылдарда тартуунг оолдарни шерг...

Шерг торуур оолдарни бугу талазы-биле иделкел...

апаа республиканын улус ажил-агынына дуула 2-3...

Республиканын шергине кыйгыртышкын комиссия...

1994 чылда шерг албанын кыйгыртышкын талазы-биле...

Тараа культура бугу-вуден чогуур, планна турарыныс...

Бо чылдын апрель 15-те байдал-биле алырга, республиканын...

Кожууннар аял-биле ол керуулгени керуузегре тус-туста...

Часкы чылыг хүнер дүшкен. Бичангаш боктук урезин...

Часкы тарыхка белеткен урезиниң дүжүдүрүшкүнү...

Часкы тарыхка белеткен урезиниң дүжүдүрүшкүнү...

ОГ-БУЛЕ ШАГДААЗЫ

Өг-бүлөгө чөрүлдэни баш бурнуура болдуруска, а кажан ашак...

ТУДУГЖУ-ДАА, МАЛЧЫН-ДАА

— Ам ындаг янзылыг деминг, найбаралдыг ажилчы коллектив тургустунуп...

Мөнгүн-Тайга кожууну база бистин чевисе хантыр турган...

Кижик бугуунун аякытаны арбан-сүмүзү безин адгы-агы...

Оя талазы-биле соугуралдыг ажилдарыны...

Былдыг-даа болза күсүк келдиртишкын элээн саалап, ону чүгле бо чылым...

Урезин айткынычче улуг кичээлгени салбас ажил-агыларын...

Ак-Довурак хоорайда По-стоайнын дээр хей каат бажынардыг суур бар.

Хуурайд чунар-бажын ажилдаас, радио чок, нигилин чевенинге...

Бичангаш чаштырылга бенинге артык үде урезин хоорайнашкыны...

Михаил ХАЗБУЛТОВ. Республиканын улус камгалаар станциязынын начальниги.

Нацияны саныны өздүдүзү, кадыкшылыны быжык...

Бичангаш чаштырылга бенинге артык үде урезин хоорайнашкыны...

Михаил ХАЗБУЛТОВ. Республиканын улус камгалаар станциязынын начальниги.

Өг-бүлөгө чөрүлдэни баш бурнуура болдуруска, а кажан ашак...

ТУДУГЖУ-ДАА, МАЛЧЫН-ДАА

— Ам ындаг янзылыг деминг, найбаралдыг ажилчы коллектив тургустунуп...

Мөнгүн-Тайга кожууну база бистин чевисе хантыр турган...

Кижик бугуунун аякытаны арбан-сүмүзү безин адгы-агы...

Республиканын Кадык камгалаар яаманын специалистери келдиртишкын уезинде...

Аныктарны шерг албанын келдиртишкын мурнунда баш бурнуура...

Арыг-салиг чорук — кадыкшылдың үндезини

ХООРАЙЫВЫС АШТАП АРЫГЛААЛЫҢАР

лардан камгалаар дөш ажилдаар-дыр бис, эрчим ак-довуракчалар.

Кандыг-даа үде бичи уруларын канын-даа оозд-олантап...

Кадык - Чаагай Амыдыралды Нептередилл

бир онзагы чүвези, үстүк бекдик дужаалдыг...

Бичангаш чаштырылга бенинге артык үде урезин хоорайнашкыны...

Михаил ХАЗБУЛТОВ. Республиканын улус камгалаар станциязынын начальниги.

Өг-бүлөгө чөрүлдэни баш бурнуура болдуруска, а кажан ашак...

ТУДУГЖУ-ДАА, МАЛЧЫН-ДАА

— Ам ындаг янзылыг деминг, найбаралдыг ажилчы коллектив тургустунуп...

Мөнгүн-Тайга кожууну база бистин чевисе хантыр турган...

Кижик бугуунун аякытаны арбан-сүмүзү безин адгы-агы...

ТОРГААЛ ОНААГАН

Улуг-Хем кожуунаа чер реформанын комитети тараа Республиканың...

Таяс ДАВАА. Ак-Довурак хоорай.

Өрткен чылын кожуунун совхозтары кинтизи-биле...

Өске совхозтарга бо-даарга, тайга электелдир кара хөрүнүгү...

Кадык-чаагай, арыг-салиг амыдыралдыг дугулуна...

Шак ындаг өз-халыкка чок чоруктуг үч-халыкка...

Кожуунуну чер реформанын комитети аратарын...

Моон мурнунда совхозтар боттарына хамаарышкан...

Мөнгүн-Тайга кожууну база бистин чевисе хантыр турган...

Кижик бугуунун аякытаны арбан-сүмүзү безин адгы-агы...

Мөнгүн-Тайга кожууну база бистин чевисе хантыр турган...

Кижик бугуунун аякытаны арбан-сүмүзү безин адгы-агы...

Мөнгүн-Тайга кожууну база бистин чевисе хантыр турган...

Кижик бугуунун аякытаны арбан-сүмүзү безин адгы-агы...

Мөнгүн-Тайга кожууну база бистин чевисе хантыр турган...

Кижик бугуунун аякытаны арбан-сүмүзү безин адгы-агы...

